

6. कालिदासः



- छात्राः – नमस्ते आचार्यवर्य!
- अध्यापकः – प्रिय-छात्राः । मङ्गलानि भवन्तु। उपविशत। पश्यन्तु
इदं चित्रं।
- सर्वे – पश्यामः गुरुवर्य!
- अध्यापकः – चित्रे किं पश्यथ? सुरेश, त्वं कथय।
- सुरेशः – एतत् भारतस्य मानचित्रम् अस्ति।
- अध्यापकः – समीचीनम्। गिरीश, त्वं वद। चित्रे किमपि अन्यत्

पश्यसि?

गिरीशः – आम् महोदय! एकस्य महापुरुषस्य चित्रं पश्यामि।
कोऽयं महापुरुषः? कृपया वदतु।

अध्यापकः – अस्य महापुरुषस्य नाम महाकविः कालिदासः ।

गणेशः – गुरुदेव! किं किं लिखितम् अनेन महापुरुषेण?

अध्यापकः – समीचीनः प्रश्नः । अधः प्रदत्तं चित्रं पश्य।
अत्र किं किम् अस्ति?

गणेशः – गुरुदेव! अत्र अनेकानि पुस्तकानि सन्ति।

अध्यापकः – नामानि पठित्वा कथय।

गणेशः – कुमारसम्भवम्, रघुवंशम्, मेघदूतम्, ऋतुसंहारम्, अभिज्ञानशाकुन्तलम्, विक्रमोर्वशीयम्, मालविकाग्निमित्रम्।

अध्यापकः – अतिशोभनम्।

दिनेशः – आचार्य! अयं कविः कुत्र अवसत्?

अध्यापकः – वत्स दिनेश! मानचित्रं पश्य। तत्रैव लिखितम् अस्ति।

दिनेशः – पश्यामि गुरो! ‘उज्जयिनी’ इति लिखितम्।

अध्यापकः – शोभनम्। उज्जयिनी एव एतस्य महाकवेः जन्मस्थानम्। तत्रैव अवसत् सः। भुवनेश! त्वं वद, उज्जयिनी कस्मिन् प्रदेशे अस्ति?

भुवनेशः – आचार्य! मध्यप्रदेशे अस्ति इति।

अध्यापकः – समीचीनम्।

प्रिय-छात्राः! ध्यानेन शृणुत। एतेषु पुस्तकेषु भारतीय-संस्कृतिः वर्णिता। अयं कविः कालिदासः राजा भोजस्य सभायाम् आसीत्। राजा भोजः कालिदासस्य परमं मित्रम् आसीत्। अयं संस्कृतसाहित्यस्य भारतदेशस्य च रत्नम् अस्ति।

अनुशीलनम्

1. आम् अथवा न इति लिखत।

उत्तराणि

- | | |
|---|-------|
| (i) किम् अस्मिन् पाठे भारतस्य
मानचित्रं प्रदर्शितम्? | |
| (ii) किं मानचित्रे अन्यस्य कस्यापि
चित्रम् अस्ति? | |
| (iii) किम् इदं चित्रं महाकवेः कालिदासस्य
अस्ति? | |
| (iv) किम् अभिज्ञानशाकुन्तलम् इति
नाटकस्य लेखकः महाकविः कालिदासः? | |
| (v) किं रघुवंशमहाकाव्यम् अपि महाकविना
कालिदासेन लिखितम्? | |

2. अधोलिखित-प्रश्नानाम् उत्तराणि एकेन-पदेन लिखत।

- | | |
|-------------------------------------|-------|
| (i) अस्माकं देशस्य महाकविः कः? | |
| (ii) कालिदासः कुत्र अवसत्? | |
| (iii) महाकविः कालिदासः कुत्र अवसत्? | |

(iv) “मेघदूतम्” नाम गीतिकाव्यं केन लिखितम्?

.....

3. रेखाङ्कित-पदम् आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत।

- (i) भारतस्य मानचित्रम्।
- (ii) अयं महाकविः अस्ति।
- (iii) चित्रे सप्त पुस्तकानि सन्ति।
- (iv) कालिदासः उज्जयिन्याम् अवसत्।
- (v) कालिदासः साहित्यमालायाः रत्नम् अस्ति।

4. एकेन वाक्येन उत्तराणि देयानि।

- (i) कालिदासः कस्य सभायाम् आसीत्?
- (ii) कालिदासस्य मित्रं कः आसीत्?
- (iii) अस्य रचनासु कस्य संस्कृतिः वर्णिता अस्ति?
- (iv) कालिदासस्य जन्मस्थानं किम्?

5. मञ्जूषायाः चित्वा द्वे पर्यायवाची पदे लिखत -

सेवकः, शिक्षकः, भूपतिः, भृत्यः, अध्यापकः, नृपः
उत्तराणि -

- 1.
- 2.

6. कोष्ठकगतं शुद्धं पदम् इति अनेन चिह्नेन चिह्नयत।

1. कालिदासेन समानः न कोऽपि (आसीत्/
आसन्)

2. कालिदासः आसीत्। (महाकविः/
सामान्यकविः)
3. कालिदासः भोजस्य आसीत्। (मित्रं/शत्रुः)
4. अयं कविः अवसत्। (उज्जयिनीनगरे/
दिल्लीनगरे)

7. कालिदासेन लिखितानां पुस्तकानां नामानि लिखत।

1. 2.
3. 4.
5. 6.
7.